

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدباقر عسکرتی
کارشناس دینی و استاد حوزه

آیه ۳۴ سوره مبارک فصلت، یکی از بیانات عمیق و پربرار قرآن کریم است که به مؤمنان توصیه می‌کند در مواجهه با دشمنی‌ها و خصومت‌ها، از روش های نیکو و پسندیده استفاده کنند؛ «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ»؛ یعنی جواب بدی را با خوبی بده، آن‌هم با بهترین روش. اگر این‌گونه کنی، آن کسی که بین تو و او دشمنی بوده است، یک دفعه مثل دوستی صمیمی می‌شود.

آیه ۳۴ سوره فصلت، معانی عمیق و گسترده‌ای را در خود جای داده است که می‌تواند به ما در زمینه‌های فردی و اجتماعی کمک شایانی کند. این آیه به‌نوعی چارچوبی را برای مدیریت روابط انسانی و رفتار با دیگران تعریف می‌کند که در آن تأکید بر پاسخ‌گویی به بدی‌ها با کمک خوبی‌هاست. معانی این آیه را می‌توان به چند محور اصلی تقسیم کرد.

اهمیت رفتارهای فردی؛ قرآن کریم همواره ما را به رفتار نیکو با یکدیگر دعوت می‌کند. «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» به‌وضوح نشان می‌دهد که رفتار خوب می‌تواند حتی در شرایط دشوار، به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای حل اختلافات و مشکلات اجتماعی عمل کند.

تغییر روابط خصمانه به روابط دوستانه؛ یکی از نکات کلیدی آیه این است که با پاسخ دادن به خصومت‌ها به شیوه‌ای نیکو، می‌توانیم دشمنان را به دوستان خود تبدیل کنیم.

نقش مدارا و صبر و مدیریت احساسات؛ گذشت و مدارا از دیگر پیام‌های آیه بالاست. این نوع رفتار به ترویج فرهنگ صلح و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز در جامعه منجر می‌شود.

تأثیر اجتماعی و جامعه‌سازی؛ آیه یادشده به ما می‌آموزد که در ساختن جامعه‌ای اسلامی و مطلوب، نخست باید روابط خود را با یکدیگر بهبود ببخشیم. دعوت و سفارش قرآن به خوبی در مواجهه با بدی، یک شاخص برجسته و مزیت مهم در فرهنگ اصیل اسلامی محسوب می‌شود. برای این ادعا چند دلیل وجود دارد:

تأکید بر تحول درونی و اخلاقی؛ اسلام بر تحول درونی و ارتقای اخلاقی تأکید می‌کند. پاسخ بدی با نیکي، نوعی تزکیه نفس و تمرین منوی است که فرد را به سطح بالاتری از انسانیت می‌رساند.

تأثیرگذاری عمیق بر روابط؛ این آموزه قادر است روابط را به‌طور اساسی تغییر دهد. درحالی‌که تلافی ممکن است دور باطلی از خشونت و نفرت ایجاد کند، نیکي می‌تواند قلب‌ها را نرم کرده، دشمنی‌ها را به دوستی تبدیل کند.

جنبه‌های جامع و جهان‌شمول؛ این اصل اخلاقی در فرهنگ اسلامی، فراتر از روابط فردی، در سطح جوامع و ملت‌ها نیز اجرایشدن است.

تأکید بر عفو و گذشت؛ فرهنگ اسلامی تأکید زیادی بر عفو و گذشت دارد. این اصل به مسلمانان کمک می‌کند که از انتقام‌جویی دوری کنند و به جای آن، به دنبال حل مسالمت‌آمیز اختلافات باشند.

با نگاه جامع و کلان به آیات قرآن و ب ویژه آیات مربوط به رفتار نیکو، هم‌بستگی، عدل و رحمت، می‌توان هدف و پیام اصلی این آیات را یک «راهبرد فرهنگی تربیتی» برای ملت و امت اسلامی تلقی کرد. در این راستا، چند نکته مهم می‌تواند مورد توجه قرار گیرد: آیات قرآن ازجمله آیات مربوط به رفتار نیکو و همدلی میان مسلمانان، به‌طور مستقیم به اصول اخلاقی اشاره دارند. ترویج این اصول در جامعه اسلامی می‌تواند به ارتقای سطح اخلاق اجتماعی و انسانی کمک کند و موجب ایجاد محیطی سالم و مثبت در ارتباطات فردی و اجتماعی شود. آموزه‌های قرآنی به‌خصوص در مورد محبت و همدلی میان مؤمنان، می‌تواند به‌عنوان یک راهبرد فرهنگی مدنظر قرار گیرد. ایجاد حس هم‌بستگی، همکاری و عشق‌ورزی میان مسلمانان نه‌تنها موجب تقویت جامعه اسلامی می‌شود، بلکه می‌تواند در برابر چالش‌های اجتماعی و فرهنگی که جوامع با آن مواجه هستند، به‌عنوان یک راهبرد مؤثر عمل کند. قرآن بر بهره‌مندی از عقل و دانش تأکید می‌کند.

این آیه با تأکید بر رفتار نیک دربرابر بدی‌ها، اصول اخلاقی را تقویت می‌کند. همچنین دفع کردن بدی با کمک نیکي، می‌تواند موجب تقویت روابط انسانی و اجتماعی شود. آیه به مسلمانان یادآوری می‌کند که دربرابر خصومت‌ها، صلح و سازش را برگزینند. چنین رویکردی می‌تواند به احیای تمدن اسلامی که برپایه هم‌زیستی مسالمت‌آمیز تأسیس شده است، کمک کند. علاوه بر این، می‌تواند الگویی برای مسلمانان مدرن باشد تا در تعاملات خود با دیگران، به‌خصوص در دنیای معاصر، پاسخی انسانی و اخلاقی بدهند. ترویج تفکر مثبت و رفتار نیکو نیز به‌تدریج به بهبود وضعیت اجتماعی منجر می‌شود. به‌طورکلی، آموزه‌های این آیه می‌تواند به ساخت یک جامعه مبتنی بر همدیگرپذیری، صلح و دوستی کمک کند و بر غنای فرهنگی و تمدنی مسلمانان بیفزاید.

بدون شک الگوبرداری از رفتار و منش انسان‌های بزرگ در زندگی می‌تواند به ما برای تجربه یک زندگی سعادت‌مندانه کمک شایانی کند. در این بین الگوهای رفتاری و سیره زندگی امامان معصوم از ارزش و اهمیت زیادی برخوردار است و با توجه به اعتقاد قلبی ما به این بزرگواران، سرلوحه قرار دادن رفتارهای فردی و اجتماعی آن‌ها، می‌تواند همچون چراغ راهی در زندگی ما باشد.

راهی روشن و سعادت‌مند که هر انسانی برای رستگاری در زندگی به آن نیاز دارد. رفتار فردی و اجتماعی امام‌رضا^(ع) یکی از بهترین الگوهای رفتاری برای ماست که می‌تواند نقشی سازنده در زندگی شخصی و اجتماعی ما ایفا کند. کتاب «اخلاق رضوی، نگاهی به رفتار فردی و اجتماعی امام‌رضا^(ع)»، راهنمایی جامع در این باره است؛ راهنمایی که ما می‌توانیم با عمل به آن، سختی‌ها و چالش‌های زندگی را به‌آرامی و با عاقبت‌به‌خیری پشت سر بگذاریم. «اخلاق رضوی، نگاهی به رفتار فردی و اجتماعی امام‌رضا^(ع)». جلد ششم از مجموعه شش جلدی ساخت‌پاک امامان است که به‌تیین موضوعاتی درباره اخلاق فردی و اجتماعی امام‌رضا^(ع) می‌پردازد. این کتاب اثر محمد مهدی قائمی است و انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی (مجمع البحوث الإسلامیه) انتشار آن را به عهده داشته است.

در معرفی کتاب آمده است: «در این کتاب، ذیل ۱۵بخش به اجمال درباره رفتار فردی اجتماعی و سیره عملی حضرت رضا^(ع) سخن می‌رود. برخی عناوین کتاب عبارتند از: رسیدگی به محرومان، احترام به پدر و مادر، پرهیز از اسراف، عفو و گذشت از خطاکاران، خوشرویی با مردم و...». چه نیکوست که ما با خواندن سیره زندگی امام مهربانی‌ها تلاش کنیم از آن امام همام بهره ببریم تا شاید بتوانیم انسان‌های بهتری در مواجهه با افرادی که در پیرامون ما زندگی می‌کنند، باشیم. این کار باعث می‌شود که خود ما از برخورد نیکو با دیگران حال بهتری داشته باشیم و دیگران نیز از ما به خوبی یاد کنند که زندگی غیر از این نیست.

افزود، حوزه نجف، چه با واسطه و چه بی واسطه، منشأ برکات فراوانی برای جهان اسلام بوده و هست. نقش شما در حفظ نظام اجتماعی و مقابله با جریان‌های تکفیری چون داعش، نقشی تاریخی و ماندگار است. وی همچنین از خدمات ارزنده آیت‌ا... سیستمی به حوزه‌های علمیه، چه در داخل و چه در خارج عراق، تقدیر و تشکر و بر ارتباط بیشتر حوزه‌های علمیه تأکید کرد.

آیت‌ا... جوادی‌آملی و آیت‌ا... سیستمانی در نجف اشرف دیدار کردند

دیدار دو بحر با یکدیگر

ریحانه عامل‌نیک‌ا علما و مراجع دینی ما سرمایه‌های بی‌بدیل و بدون جایگزینی هستند که ثمرات و برکات وجودشان تا نسل‌ها برای مسلمانان به‌جای می‌ماند.

آیت‌ا... جوادی‌آملی و آیت‌ا... سیستمانی، مرجع عالی‌قدر تشیع، در نجف اشرف دیدار کردند. این دیدار در فضایی به‌دور از تکلف و با احترام و صمیمیت برگزار شد. آیت‌ا... جوادی‌آملی یک دوره کامل از تفسیر ارزنده و گران‌سنگ تسنیم در هشتاد جلد را به آیت‌ا... سیستمانی هدیه داد و برای نمونه، جلد هشتادم را شخشا به این مرجع تقلید تقدیم کرد و ایشان نیز از این هدیه ابراز خرسندی کرد و با احترام و توجه ویژه آن را دریافت نمود.

آیت‌ا... سیستمانی با خوشامدگویی و ابراز خرسندی از توفیق حضور آیت‌ا... جوادی‌آملی در عتبات عالیات، تفسیر تسنیم را افتخاری برای شیعه خواند و بیان کرد: شما چهل سال در

بررسی تأثیر آنچه می‌گوییم و گناهان زبانی با جستاری در دعای امام زمان (عج)

زبان؛ مرکب اهل انتظار

آمنه مستقیميا برای ما که مدعی انتظار امام عصر^(عج) و زمینه‌سازی ظهور ایشان هستیم، دانستن کارهایی که ما را در این مسیر پیش می‌برد، رمز موفقیت است؛ به‌ویژه آنکه این راه را هم امام‌زمان^(عج) خود به ما نشان داده باشند؛ یکی از اموری که از ائمه اطهار برای رسیدن به سعادت و در شمار یاران امام عصر قرار گرفتن به ما معرفی کرده‌اند خواندن اذکار و ادعیه است. مانند دعای «اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا تَوْفِيقَ الطَّاعَةِ» که خود درس‌نامه انتظار به شمار می‌رود.

اعضای بدن هم باید منتظر باشند

در دعای مشهور «اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا تَوْفِيقَ الطَّاعَةِ» که به دعای امام زمان^(عج) شهرت دارد، حضرت حجت^(عج) انتظارات خود از منتظران را با زبان دعا بیان کرده‌اند؛ خواسته‌هایی ساده اما مؤثر و گرہ‌گشای زندگی. ایشان نه‌فقط برای گروه‌های مختلف همچون زنان، علما، فقرا، اغنیاء و... بلکه برای اعضا و جوارح بدن نیز وظایف و رسالت‌هایی را بیان کرده‌اند که تأمل در آن‌ها، ما را با نقشه راه زندگی آشنا می‌کند.

شاه‌کلید سعادت به دست زبان

امام عصر^(عج) در فرازی از این دعای مشهور بیان می‌کنند: «وَسَدِّدْ أَلْسِنَتَنَا بِالصَّوَابِ وَالْحَقِّمَّة» یعنی «و زبان ما را در درست‌گویی و گفتار حکیمانه استوار ساز!». در کتاب‌های لغت، سد فقط به معنای بستن نیست، بلکه به معنای بستنی است که در آن اصلاح همراه با استحکام و به‌دور از سوءاستفاده باشد. صواب و حکمت ازجمله آثار قول سدید است، لذا اگر این دعا در زندگی انسان تحقق یابد، او به بزرگ‌ترین عامل رشد و ترقی و نورانیت دست یافته و سازنده‌ترین وسیله را برای پیمودن مدارج تکامل در اختیار گرفته است.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا تَوْفِيقَ الطَّاعَةِ

سفارش مهم پیامبر(ص)

نقل است مردی خدمت پیغمبر^(ص) رسید و عرض کرد: یا رسول‌ا...! مرا سفارشی کن. فرمودند: «زبانت را نگهدار!». برای بار دوم گفت: یا رسول‌ا...! مرا سفارشی کن، پیامبر^(ص) دوباره فرمودند: «زبانت را نگهدار»، او مجدد گفت: یا رسول‌ا...! مرا سفارشی کن. ایشان بازهم فرمودند: «زبانت را نگهدار وای بر تو! آیا مردم را جز درو شده‌های زبانشان در آتش اندازد.» (الکافی، ج ۲، ص: ۱۱۵) و نیز از آن حضرت است که: «کسی که سخنش را از عملش بشمارد، خطاهایش زیاد شود و عذابش فرارسد».

ترس اعضا و جوارح از زبان

نقش زبان در سعادت و شقاوت انسان به اندازه‌ای مهم است که دیگر اعضا و جوارح هم در سایه زبان است که می‌توانند در این سعادت نقش بیافرینند. امام سجاده^(ع) با اشاره به این واقعیت می‌فرمایند: «زبان آدمیزاد، هر روز به اعضای او مشرف می‌شود و می‌گوید، چگونه‌اید؟ آن‌ها می‌گویند: اگر تو ما را به خودمان واگذاری، خوب هستیم و می‌گویند: از خدا ترس و کاری به ما نداشته باش و او را سوگند می‌دهند و می‌گویند؛ ما فقط به واسطه تو پاداش می‌یابیم و به واسطه تو، مجازات می‌شویم» (الکافی، ج ۲، ص: ۱۱۵).

راه مهم کنترل زبان

نخستین گام برای اصلاح زبان، کنترل آن است که به معنی مراقبت جدی و شدید در مقابل انحراف و خطاگویی است. هرگاه زبان، رها و لق و هرز باشد، بزرگ‌ترین بلای جان انسان می‌شود و محصول آن جز فتنه، گناهان بزرگ و انحرافات ویرانگر و خانمان‌برانداز نخواهد بود و اینکه در روایات و آموزه‌های دینی از سکوت تمجید بسیار شده، برای آن است که سکوت، حکم ترمز را برای زبان دارد.

عاقل قبل از سخن، فکر می‌کند

با توجه به تأثیری که زبان بر سعادت و شقاوت انسان می‌گذارد، روایات هم درباره کاربرد آن توصیه‌های فراوانی دارند، چنان‌که امیرمؤمنان^(ع) در نهج البلاغه سفارش‌های بسیاری در این زمینه کرده‌اند. شاید بشود در حد یک رساله، درباره موضوع کلام، سخن و زبان از نهج البلاغه، مطلب جمع‌آوری کرد. حضرت امیر^(ع) می‌فرمایند: «زبان عاقل در پشت قلب اوست و قلب نادان، در پشت زبانش است» (نهج البلاغه، حکمت ۴۰، ص ۴۷۶). این یعنی انسان عاقل اول فکر می‌کند و بعد سخن می‌گوید، درحالی‌که نادان ابتدا سخن می‌گوید و بعد درباره نتایج سخنش فکر می‌کند.

حفظ زبان بر منتظران، ضروری است

آیت‌ا... جوادی در شرح فراز دعای «وَسَدِّدْ أَلْسِنَتَنَا بِالصَّوَابِ وَالْحَقِّمَّة» می‌گوید: «زبان، ترجمان عقل و اندیشه انسان است، از این رو توفیق نیک‌گفتاری زبان و صیانت از آن برای اهل انتظار ضروری است. طبق آموزه‌های این دعای شریف، منتظران راستینی می‌باید باتوجه‌به آنچه درپی می‌آید، در صیانت زبان خویش کوشا باشند؛ نخست سخن صائب گفتن، منتظر راستین آن حضرت باید جز از سر راستی سخن نگویند و گفتار غیرصائب را (به جد یا به هزل) وانهند».

اهل انتظار، حکیمانه حرف می‌زنند

منتظر راستین حکیمانه سخن می‌گوید. گفتن سخنان بی‌محتوا و بی‌فایده که نه در امر دین سودی می‌بخشند و نه در کار دنیا. کاری حکیمانه نیست. آنچه حکیمانه نیست، لغواست و اهل ایمان از لغو اعراض می‌کنند. بر همین اساس بر اهل انتظار، شایسته است که حکیمانه سخن بگویند و زبان را از سخنان لغو صیانت کنند. کوتاه سخن آنکه زبان از خروجی‌هایی است که ریشه در قلب دارد؛ وقتی قلب سلیم باشد، آنچه بر زبان تراوش می‌کند، نیز می‌تواند صواب و حکیمانه باشد.